

Vymysleli nohejbal
a dali základ chataření
v Česku. **TRAMPOVÉ**
už sto let vyrážejí
do lesů za svobodou
i romantikou, přestáli
komunisty, pak jejich
osady prořídly. Nová
generace však do nich
opět přináší život.

Ještě sedí s kytarou
u táboráků?

LUKÁŠ KAŠPAR

Údolí děsu v Kodsých skalách nedaleko Berounky si připadám ve strži mezi strmými skalisky jak ve wester-

novém filmu. „Jdete pozdě, pánové,“ oznámí nám šerif Miloš Andrt.

Právě tu na hřišti položeném v prudkém svahu s romantickou scenerií v pozadí skončil nohejbalový turnaj. Trampské veteránky teď masť ping-pong, připravuje se závod ve vrhu koulí a na večer ladí osadní kapela sladká dřeva – rozumějte kytary – k ohni. Nikde žádné klobouky s liščím chvostem, jak si malují trampa ze songů bratrů Nedvěďů. Všichni vypadají jako chataři, kteří mají štěstí na místo i sousedy.

Ovšem okolní stoleté sruby a chaty s názvy jako Na 60. mílí či Dawson dávají tušit, že jsme v druhé nejstarší trampské osadě na světě. Údolí děsu vzniklo roku 1919 a svůj divoký charakter si podrželo dodnes. Po válce tu vznikla rezervace a žádné další chaty už se stavět nesměly. Auta se sem nedostanou a elektrický proud tu nikdo nezná. Voda se ohřívá v PET lahvích na prosluněné louce.

Prohlížím si chaty plné trofejí ze sportovních a hudebních klání, které nashromáždili dědové, otcové i synové. Celé generace trampů. Najdu tu ale i solární panely a ptám se, jak se zdejší lidé liší od obyčejných chatařů. „Jezdit ven, to dělá trampa trampem,“ říká mi Viktor Lebeda, který s partou zvanou Pozvolná smrt vyráží nejen do osady, ale v maskáčích i do lesů. Jestli existuje nějaký trampský duch, odsud nevyprchal.

Tramping je tu pro mladé i staré hlavně niterná záležitost. Jsou hrdí, že patří k osadě, i na to, že se večer místo koukání na televizi scházejí u táboráku.

Podobné je to i na březích Velké řeky, tedy Vltavy, u Štěchovic, kde dodnes najdete vůbec nejstarší osadu Ztracenou naději neboli Ztracenku, jejíž vznik v roce 1918 znamenal definitivní ustavení trampingu.

Franta Hacker, šerif a šéf skupiny KTO, s níž léta zpíval Waldemar Matuška, mi vypráví, že osada ležela u přejezí Svatojánských proudů, kam jezdila do Tábora řvavých parta trampů Divočáků, kteří se spojili s partou Hopsajících dervišů a založili osadu nazvanou podle filmového westernu Údolí Ztracené naděje. Po zatopení Svatojánských proudů se chaty posunuly výše do lesa.

„Ztracenka žije pořád v tradicích trampingu a je našťastí bez elektriny,“ říká zdejší čtyřiašedesátiletý šerif. „Někdo má tendenci z toho

dělat nadměrně posvátnou záležitost. Kluci, co osadu založili, byli recesisti. Chanda nosil místo šerifské hvězdy víčko od konzervy na zadnici. Ale tradice je dobrá, málokde se dnes hraje bez zesilovačů a bez zvukového smogu.“

Milovníci svobody

Tramping je skromná, ale nesmírně bohatá subkultura. Sami trampové říkají, že je to hnutí plné paradoxů. Na osadách si kupují chaty, přitom by měli putovat z místa na místo. Chat je v Česku i díky nim největší hustota na světě. A to jsou obrovské majetky. Kolem trampů se točí i hudební byznys. „Za první republiky byly trampské desky jedny z nejprodávanějších na českém trhu. Skupiny vznikaly na osadách a přenášely hudbu do měst, kde se písně staly hity populární hudby. Silné propojení s kulturou je tu patrné dodnes. V cizině se u ohně hrají Beatles a Rolling Stones, u nás všichni vyrůstají na trampárnách. Vezměte si zpěvníky, které se používají na základních školách, kde je trampských a folkových písniček opravdu hodně,“ vysvětluje vysokoškolský pedagog a tramp Jiří Kirchner alias Kiri.

Když před tramy zmíním jméno Honza Nedvěď, ozve se všude: „Viděli jste ho někdy jet do lesa?“ Přitom pohled na tramping včetně toho mého zásadně ovlivnily právě Nedvěďi songy i parodie trefující se spíš do dvou zpívajících bratrů než do volnomyšlenkářů, kteří mimochodem parodování sebe sama milují. A třebaže Nedvěďi dnes mezi tramy nefrčí, vyprodali Strahov a jejich staré a ne špatné písničky pro svobodomyšlný styl života nadchly davy. Na vandry jezdil hudebník David Koller, herec Vladimír Čech řečený Vejce, kreslíř Jan Vyčítal, či dávno před nimi malíř Zdeněk Burian a dirigent Eduard Ingriš.

I když tramping vznikl už začátkem dvacátého století na tradicích westernové romantiky, je to čistě český vynález. Na svět přišel brzy po založení prvních skautských oddílů, z nichž odcházeli na protest proti svazujícím pravidlům volnomyšlenkáři zvaní divocí skauti. Ti jezdili pod širák či stany už před první světovou válkou. Jedním z důvodů byl fakt, že cestování do ciziny pro ně bylo tehdy moc drahé a zdlouhavé. „Postupně hnutí nabývalo osobitých zvláštností, jako byla inspirace Divokým západem, a stalo se trampingem se svými šerify, slangem, hudbou a kulturou,“ říká tramp Přebal, jinak etnolog Jan Pohůnek z muzea v Jílovém u Prahy, kde mají i expozici o dějinách trampingu.

CHAJDY

Každý správný trampský srub má jméno připomínající nejčastěji romantické indiánské časy. Ideálně je bez elektriny a plný trofejí ze sportovních a pěveckých klání.

3x FOTO: YAN RENELT, MF DNES

ZTRACENKA Šerif nejstarší osady na světě František Hacker stojí u indiánského totemu, pro mnohé tramy symbolu volnosti a lesní moudrosti.

Za první republiky úřady trampům dost zatápěly a četníci kontrolovali, zda jsou páry na osadách sezdané, ale hnutí bez organizace nedokázali zakázat ani komunisté. „Jen na hudebních Portách měla StB přehled, kdo se k trampingu hlásí. Proto je pravděpodobně povolili,“ říká Kiri.

Ještě před dvaceti lety jste na posázavských nádražích mohli potkat houfy maskáčových part, které vyrážely do lesů, na vorech na řeku nebo do hospod. Zapomenuté údolí nedaleko Šternberka bylo plné kempů a sroubků, kde mohl kdokoliv přespát. Dnes tam zbyly soukromé sruby. „Po revoluci šel tramping skokově dolů. Hlavně proto, že se otevřely hranice,“ vysvětluje Kiri. „Všichni mysleli, že nás zabije komunismus, ale podařilo se to skoro až ve svobodných poměrech,“ dodává.

Dnes se bojuje s ochranáři přírody, kteří třeba v Českosaském Švýcarsku po zřízení národního parku ničí trampské kempy. Jinde

se zase sruby ocitají v cestě plánovaných dálnic. Ale hnutí žije dál.

Kačák hučí jak Mississippi

Kamarád si nedávno koupil prastarý trampský srub, maličký a útulný. Když jsem za ním vyrazil, údolí potoka Kačák mě překvapilo směsicí osmdesátiletých trampských chajdiček porůznu dostavovaných a stloukaných, solidních srubů i vyloženě moderní chatové zástavby. Teď si tu nedaleko své sídlo staví i finančník Petr Kellner.

Údolí se díky blízkosti Prahy těšilo mezi trampy velké popularitě už ve dvacátých letech minulého století. Ti sem byli schopní dotlačit kárku s materiálem až z hlavního města, a pokud měli jen na jednu stěnu, na zbytek dali lepenku a prkna nakreslili. Tehdy na ukrytém místě u potoka vznikla první chata a kolem ní i osada Lone Star. Právě pro ni složil trampský skladatel Jenda Korda píseň Vlajka, dnes trampskou hymnu.

Před několika lety tady koupil chatu také tramp Pes a letos na jaře

obnovili s kamarády celou osadu. „Když jsme zjistili, jaká chata se tu prodává, tak jsme si řekli, že ji musíme mít. Co kdyby to koupil nějaký blbeček a začal tu něco budovat? Máme úctu k tomu, co tu bylo, a chceme navázat na tradici,“ vysvětluje Pes.

Ptám se ho, jestli si tím pádem nepřipadá, že spí v muzeu. „To ne. Chata byla mnohokrát přestavovaná a dostavovaná. Našel jsem tu noviny z všemožných dob, když to s nimi zateplovali. Snažíme se z toho naopak muzeum trochu udělat.“

Údolí hadrů

Kromě osad udržují dnešní trampové i staré zvyky včetně pravého potlachu, kde je klobouků a maskáčů o poznání více než jindy. Výroční oheň k letošním devadesátinám brdské Osady hadrů mi připomíná lesní festival, kde se šerif snaží hvězdáním a svou autoritou zkrotit asi dvě stovky radostně se vítajících kamarádů, z nichž jsou někteří zmoženi tím, že kousek od ohně se čepuje pivo.

„U ohně se bude zpívat a nic jiného, jasný?“

Šerif Pavel Vojáček v klobouku a kožené vestě s hvězdou budí respekt, ale hned si se mnou potýká, jak je u trampů zvykem. Říká se mu prostě Pavle – to dokazuje, že si nedávají jen legrační přezdívky jako Ušoun nebo Hubenej Joe. Zalomíme si palce, což je typický trampský pozdrav, a on vzdychne, že zdejší osadu drží spíš starci. „Škoda, že jste tu nebyli na dědskej den, to jsem měl i kolty a dědci cvrnkali kuličky, lezli po zemi a to byste viděli, jak byli ti důchodci zažraní.“ Ale vedle dědskeho tu mají prý i dětský den.

U pípy pod hospodskými slunečníky třískají půllitry rozdovádění kamarádi, zatímco u slavnostně zapáleného ohně a pod obrovskou osadní vlajkou se střídají kapely složené z muzikantů ze spřátelených míst a zdejších hudebníků, jako je legenda českého trampingu, kreslíř Rychlých šípů a vynikající bendžista Marko Čermák.

Čtete na straně 16 ▶

POTLACH Trampové z Údolí hadrů a spřátelených osad se sešli, aby oslavili zpěvem oblíbených songů devadesát let své existence.

FOTO: YAN RENELT, MF DNES

Z trampského slangu

Camrátko – upomínkový předmět, často vlastní rukou pomalovaný či vypalovaný oválek ze šikmo uříznuté větve stromu; větší placka se pak dává za vítězství

Cancák – trampský památník, do něhož se zapisují významné události, myšlenky či podepisují hosté

Jehličnatý čundrák – typ trampa nazývaný podle maskáčů tmavě zelené barvy s černými čárkami připomínajícími jehličí, používala je československá armáda

Kanada – drsný trampský humor, jehož cílem je vyvést kamaráda z míry; on naopak všechny ústřky musí s kamennou tváří snést; také drsnější trampská hra s kusem dlouhé kůže

Masňák – civilizací zdeformovaný neznalec života v přírodě, podobně jako padour, astrachán, takytramp a lufták

Osada modrých majáčků – obecné policie, policisté jsou označováni za švestky nebo benga

Outdúr – dle pravověrných trampů notně zdegenerovaný tramp, který si obléká nepromokavé a často barevné oblečení

Potlach – setkání trampů, na němž probíhají všelijaké soutěže a zapaluje se slavnostní oheň, spíše než z českého potlachat pochází z indiánského slova potleec

Usárna – americká armádní svínovací torna zvaná mrtvý dítě, kam se skoro nic nevejde a jejíž sbalení ovládají jen ti nejběhlejší matadoři

Zalomení palců – trampský pozdrav spočívající v podání pravice a následném zaháknutí palců, neplést s mnohem novějším pozdravem raperů

PLACKY A VLAJKY To jsou jedny z nejcennějších trampských artefaktů.

LONE STAR

Šerif osady Pes před časem koupil legendární chatu na Kačáku a letos na jaře obnovil osadu Lone Star.

FOTO: SOUKROMÝ ARCHIV
PETRA SEDLÁKA

Šerif z Osamělé hvězdy

Na šerifa legendární osady Lone Star mi přijde Petr Sedlák zvaný Pes docela mladý. Místo pětaticátíka bych čekal spíš matadora zoceleného půl stoletím v lesích. Ale trampování je oddaný jako málokdo – pořídil si jednu z nejslavnějších trampských chat Lone Star v zaniklé osadě stejného jména, kterou se letos na jaře spolu s přáteli rozhodl obnovit. „Aby slavné jméno nezaniklo a opět žilo,“ vysvětluje tramp jezdicí léta pod širák, který se v chatě z dvacátých let usadil.

Vlastníte sice jednu z nejslavnějších trampských chat, ale moc ortodoxní mi nepřijdete.

Všecko ortodoxní škodí. Tohle mít nesmíš, jinak nejsi tramp a podobně. Ne. Tramping vznikl na pocitu volnosti, bez nutnosti být svázaný příkazy a nařízeními. Například když bude rozdělovat oheň někdo, kdo si na trampa moc hraje, tak to bude rozdělovat jednou širkou. Když ho budu rozdělovat já, tak použiju, co je zrovna po ruce, klidně zapalovač, protože vím, že to širkou umím a nepotřebuju to nikomu dokazovat. Výsledek je stejný.

Je vůbec rozdíl mezi trampem a lidmi, kteří dnes jezdí ve velkém do lesů a do hor, ale za trampy se nepovažují?

Tramp vnitřně víc tíhne k tradici a možná i díky tomu trochu jinak vypadá. Místo sandálů a červené šušťakovky bude mít spíš zelený kalhoty, klobouk a kanady. Dvacet let se říká, že tramping umírá, ale lidé jsou v lese pořád. Jen už to není tak, že se v pátek ve čtyři v práci pichne a jde se na nádraží. Je to víc rozptýlené a taky se lidé mění. V lese potkám častěji outdoorové vybavení. Nejde ale o to, jak jsou lidé oblečení, ale jak se chovají.

A osady?

Osad bylo hodně, takže je jasný, že něco musí odumírat. Po revoluci mladí začali jezdit víc volně, do zahraničí a tak. Na osadách zůstali staří. Všichni mysleli, že tramping nejvíc uškodí komunisti, ale ona až ta svoboda.

Tak proč si mladí nezakládají chatové osady znovu jako vy?

Mnoho kluků se ještě necítí na to mít chatu. Proč se vázat na jedno místo? Navíc kolik lidí je dnes v pětadvaceti ochotných dát dvě stě tisíc a víc za starý srub bez něčeho nebo skoro milion za chatu? Na osady jezdí jejich rodiče. Podědí je, až budou mít odtrampováno. Ale pořád je to lepší, než co se děje teď na vodě. Vodáci vymírají, ale na vodě je čím dál víc lidí. Na řekách je to dneska naprostý děs. Možná lepší, že trampů není tolik, ale jsou to ti, kteří to chtějí dělat. Jsou v lesích.

Koho vy osobně považujete za trampa?

Trampem je člověk, který má cit pro romantiku, přírodu a přátelství. Zní to naivně, ale funguje to. Tramp trampa pozná.

Je tramp někdo, kdo žije na osadě v chatě vypadající jako krabice z betonu?

Proč ne, když se zajímá o činnost osady. Ve srubu bydlet nemusí, to není podmínka. Někteří lidé mají normální chaty s počítačovým koutkem, televizí, bazénem pro vnučata, ale jsou to trampové jak řemen. Prostě to mají tak, aby tam mohli být od jara do zimy.

Musí jezdit tramp pod širák, nebo může mít stan?

Kdo by to tahal na zádech? Co nemám, nepotřebuju. Osobně mám usárnu a do té se vejde jen spacák.

Nemám nic navíc. Ale podle toho se tramp nepozná. I když to taky o něčem svědčí, když není líný si ji sbalit a přežít jen se spacákem.

Vy takhle jezdíte. Není to trochu stylizace?

Ne, to není stylizace, ale prostě pohodlí. Každý jezdí s tím a v tom, co je mu pohodlnější – pro mě třeba vojenský zelený hadry. Ale kluky s liščima ohonama, ve vestách a v kovbojském taky potkáte. Kolty už se teda nenosí, jen na osadní oheň si je sem tam někteří vezmou. Za první republiky se nosily normálně a sem tam se jim i postřelili. Z kovbojů dodnes zůstaly klobouky a šerifská hvězda.

Jak se tramping popasoval s moderní technikou?

Díky internetu se akce lépe koordinují, ublížit nám nemůže. I když jedna osada dala na net, že bude osadní oheň a přijelo tam tři sta lidí autama podívat se na ten cirkus s tím, že si opečou burta a ožerou se. To pak nemá cenu.

A trampové snad nepijí?

Proč by nepili? Ale trampové, kteří vlezou v pátek do hospody, mastěj tam karty a v neděli se vyplazej, to není ono. Těm se kdysi říkalo pivní skauti a ti byli, jsou a budou.

Z vašich dětí budou trampové?

No nic jiného jim nezbude (smích). Ne, člověk je nemůže nutit. Dokud chtějí, tak je to dobrý. Dcera se mnou na vodu i do lesa jezdí. Jestli jí to ve dvaceti přestane bavit, tak se nedá nic dělat. Zase jednou bude mít základ, aby se k tomu vrátila. Taky jsem s tím kvůli jiné činnosti na čas sekl. Po letech mě kamarád vytáhl a zjistil jsem, jak moc mi to chybělo.

TRADICE Od počátku se trampové na osadách věnují nespoutané zábavě, americkou country, jazzem i swingem ovlivněné hudbě, sportům v čele s nohejbalem a volejbalem a ze svého středu volí šerifa, který je jejich šéfem.

FOTO: 2x YAN RENELT, MF DNES, SOUKROMÝ ARCHIV MIRKA MRKVIČKY

U ohně vidím lidi ze všech sociálních vrstev. Pro jedny tkví romantika ve zpívání jejich hymny a dalších trampíren u ohně, v předání diplomů zasloužilcům z údolí či v ohnivě promluvě místního nestora o dějinách osady, pro jiné ve válení se zduněný na celtě ve špinavém maskáčovém triku se sedmým půllitrem zrzavý vody. Trampové jsou různí, ale spojuje je romantická tradice, láska k přírodě, sportu, drsné srandě a muzice či pozdrav ahoj i odpor ke komerci.

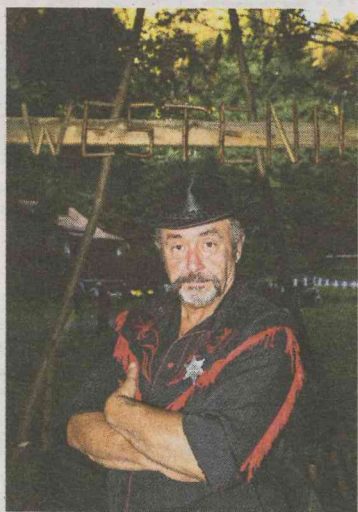
Brdskéj kemp

„Brdy jsou Mekkou trampů jezdících do přírody jen tak na divoko. Ctí prvorepublikové tradice a dbají na to, že do lesa se má jezdit skromně. Často používají staré vybavení a vlastně se tím vymezují proti gore-texovým vymoženostem,“ vysvětluje mi etnolog Jan Pohůnek.

Dodnes je tam kvantum trampských tábořišť, která nemají charakter osad. Jsou to kempy s ohništěm a lavicemi, sem tam nějaký srub. Právě tady asi nejčastěji narazíte na putující trampy s dekou a usárnou, tedy starým batohem americké armády.

Například Zlaté dno, dodnes skryté před lidmi v divokém lese, založil už v roce 1929 Jaroslav Krsek alias Jerry Packard s kamarády z trampské Brdské zimní brigády, která měla v dobách největší slávy přes sto padesát členů. Sám Packard byl v Brdech odchycen a za účast v odboji nacisty umučen v Osvětimi. Na počest padlých se tu počátkem června scházejí stovky lidí. Na kamennou mohylu přinesou kámen a prohlédnou si fascinující smrky, ověšené pomalovanými plackami trampských osad ze všech koutů republiky.

„Myslím, že o Zlatém dnu je možné psát, ale neměla by se uvádět jeho poloha. Je to místo, které by se nemělo objevit na turistických mapách a přitáhnout davů. Tam vás může třeba

Muž s hvězdou Šerif Údolí hadrů

Pavel Vojáček v klobouku a kožené vestě s hvězdou budí respekt, ale hned si se mnou potýká, jak je u trampů zvykem, a zalomíme si palce, což je jejich typický pozdrav.

někdo zavést a vy to můžete ukázat někomu dalšímu, taková místa by si měl člověk najít a poznat sám,“ říká Přebal. To místo pro trampy hodně znamená. Kamarád mi jeho polohu byl ochoten prozradit, jen pokud pak mapku, kterou mi dal, spálím a popel sním. Jejich humor je holt drsný. Trampkám se tu prý říká brdská matrace.

Zlatá řeka

Zatímco Brdy jsou vyhlášené tábořišti, Posázaví se vyznačuje životem v osadách. První čundráci jezdívali k Sázavě z Prahy vlakem, který připomínal železného oře supičího divokým indiánským kaňonem. Vozy bývaly tak přeplněné, že tram-

pové cestovali na střechách a soupravy se často pro svou délku nevešly na nádraží. Dnes je symbolem posázavské romantiky motoráček neboli čugála zpravidla se dvěma vagony.

Na Osadu starých kamarádů projdeme úzkou, prudce se svažující pěšinou pod viaduktem, kde jezdí vlak zvaný Posázavský pacifik, a octneme se rázem v jiném světě. Několik desítek i takřka stoletých chat je rozestých na úbočí nad Sázavou, kterou se valí peřeje a na jejímž druhém břehu se tyčí kulturní trampská hora Medník.

„Naštěstí sem nejde přijet autem. Hodně osad dojelo na to, že k chatě přivezli beton a postavili si to moderní. Tady si vše musíš přinést

v nohejbale a učili se to na tomhle písčivém hřišti,“ říká hrdě sedmdesátiletý Tonda, který se na osadě více než před půlstoletím zamiloval a „přiznal“ se sem. Aby ne, když se trauje, že nohejbal vymysleli a hráli trampové už ve 20. letech. Na osadě Montaně na Berounce pak účastníci turnaje dostali roku 1940 i první pravidla.

Na osady jezdila i velká jména tenisu, boxu či kanoistiky. Stálo by prý za to spočítat, kolik olympijských medailistů, mistrů světa či reprezentantů vyšlo z trampských osad. „Na divoké vodě jsme dnes špička, protože má u nás ohromnou tradici právě díky trampingu,“ vysvětluje mi Kiri, jinak sportovní psycholog.

Národní poklad

„Nemám pocit, že by trampů ubývalo. Jde o to, co máš v hlavě a srdci. Pak je jedno, zda jdeš na čundr stokrát, nebo párkrát za rok,“ myslí si Petr z posázavské osady. Opravdu tu potkávám všechny generace. Na dřevěných prolézačkách řadí plno dětí a je možné, že zůstanou napořád jako dnes nejstarší osadníci. „Když se tu uvolní chata, snažíme se, aby ji koupil někdo známý,“ vysvětluje mi Tonda.

Téměř sto let po svém vzniku se tohle nezávislé hnutí těší stále větší pozornosti oficiálních institucí, což potvrzuje, jak velký smysl a vliv jeho ideály dodnes mají. Národní galerie právě otevřela výstavu, jejíž součástí je trampské umění, minulý rok jihočeští archeologové zkoumali jedno tábořiště a velkou expozici připravuje Národní muzeum, které shromažďuje cenné dokumenty a potřebuje trampského života. Již několik vědeckých monografií vyšlo o dějinách trampingu a jako ojedinělý český kulturní fenomén jej začne zkoumat skupina vědců. Tenhle národní poklad však zdaleka nepatří jen do muzea.

lukas.kaspar@mfdnes.cz